

Die Chronica novella des Hermann Korner. Im Auftrage der
Wedekindschen Preisstiftung für Deutsche Geschichte
herausgegeben

von Jakob Schwalm. Göttingen (Vanderhock &
Ruprecht) 1895. (XXXVI + 650 SS.)

Historisk Tidsskrift, Bind 6. række, 6 (1895)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_6rk_0006-PDF/hto_6rk_0006_96364.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=96364>

pdf genereret den : 29/5-2008

Die Chronica novella des Hermann Korner. Im Auftrage der Wedekindschen Preisstiftung für Deutsche Geschichte herausgegeben von Jakob Schwalm. Göttingen (Vanderhock & Ruprecht) 1895. (XXXVI + 650 SS.)

Ved denne kritiske Udgave af Herman Korners Verdenskrønike udfyldes det største Hul i vor Kendskab til Middelalderens lybske Historieskrivning; dermed er ogsaa dette Værks afgørende Betydning givet for Studiet af vor egen Middelalderhistorie. Den lybske Tradition maa for Tiden efter Valdemarerne siges at være den værdifuldeste Kilde til Danmarks Historie, fyldigere end vor egen indenlandske Overlevering, der endda næsten helt uddør med Udgangen af det fjortende Aarhundrede, langt rigere end, hvad vi kan finde om vore Forhold i de svenske middelalderlige Krøniker. Lübeckernes historiske Optegnelser begynder allerede i det trettende Aarhundrede og blev midt i det fjortende sammenstillede i den saakaldte Raadskronike, der uheldigvis er tabt; siden fortsattes Historieskrivningen af Detmar i Aarene 1385—95, af Korner i Tiden fra 1416 til hans Død 1438, siden af flere unævnte Forfattere, og medens hver af disse skrev om den ældre Tid paa Grundlag af deres Forgængere, fortsatte de tillige Fremstillingen ned til deres egen Levetid. Endelig fuldendtes denne saa regelmæssig fremvoksede Historieskrivning af Krantz, som ved Aar 1500 bearbejdede hele Stoffet i sine forskellige Værker.

Krantz's Værker blev trykte, og de kom som en Aabenbaring for Datidens danske Historikere, der frydede sig over her at læse livlige, anskuelige Skildringer af det, som de før kun kendte gennem de danske Aarbøgers magre Ord, og en sammenhængende Historie, hvor de før kun havde spredte Brudstykker. Det var en hel fyldig Historieoverlevering, der her paa een Gang kom til os, men Eftertiden har maattet erkende, at vi fik den i en overordentlig fordærvet Skikkelse. Efterretningerne var, før de blev gennemarbejdede af Krantz, gaaet gennem mange Hænder, og det værste var, at de havde passeret Korner, der før Krantz var Hovedhjemmelsmanden; thi om Herman Korner tør man uden Overdrivelse

sige, at en større Historiefordærver kan ikke let opvises. Hans første Forsøg paa at skrive en Verdenskrønike, hvori han til de lybske Efterretninger knyttede almindelige historiske Notitser, hentede fra mange forskellige Skrifter, vandt meget Bifald, og den gode Mand vedblev da at omskrive sin Bog atter og atter, med en utrolig Flid, men endnu mere med en storslaaet og stedse voksende Letfærdighed; han udmaalede med den dristigste Fantasi, han sammenkoblede de spredte Aarbogsefterretninger paa den vilkaarligste Vis, ombyttede Aarstal, tilføjede Navne, citerede foregivne Kilder, alt efter hvad der netop i Øjeblikket faldt ham ind. Den samme Efterretning, der endnu i hans første Udgave var nogenlunde rigtig, er i hans sidste blevet forvansket til Ukendelighed.

Korners litteraire Fremgangsmaade forstaas bedst ved Exempler, og jeg kan maaske benytte, hvad han meddeler om Jydernes to Angreb paa Gottorp i Aarene 1328—29¹⁾, siden jeg netop ovenfor (S. 390, 396) har haft Lejlighed til at omtale, hvad hans Kilde, Detmar, oplyser herom. Det første Angreb er allerede i Korners første Krønike forlagt til Aaret 1329; ellers gengiver han her endnu Kilden ganske nøjagtig. I anden Udgave flytter han Tildragelsen hen til 1330 og tilføjer et af disse Kildecitater, hvormed han ynder at pryde sit Værk; det hedder: *secundum cronicam Danorum*, skønt Kilden jo netop er tysk. „Fjerde Udgave“ indeholder den mærkelige Oplysning, at Kristoffers ældste Søn Erik blev dødelig saaret ved denne Lejlighed, hvad Korner har taget fra Slaget paa Lohede 1331 og flyttet herhen, maaske fordi der begge Steder var Tale om Gottorp. Det andet Angreb har i hans tidligere Arbejder faaet Lov til at blive staaende under 1329, i hans senere er det flyttet til 1330; hvad Indholdet angaar, er det straks blevet fordærvet, idet Korner ved Flygtighed har faaet ud, at det er Grev Johan, der „atter“ kommer Gottorp til Hjælp, og med sin sædvanlige Lyst til at nævne Tal opgiver han, at de Danske i Slaget mistede 800

¹⁾ Schwalm's Udgave S. 48, hvor der efter Paragraftallet 432 er glemt: (655), og S. 242—43.

Mand. Værdien af dette Tal forstaar man bedst, naar man hører, at det siden bliver til 900, og at Korner endelig i sin sidste og flotteste Bearbejdelse naar til at fortælle, at 300 Mand druknede i Slien og 80 Jyder toges til Fange. Saa meget har han ændret blot ved to smaa, klare og fyndige Aarbogsnotitser! ¹⁾)

Man vil nu kunne forstaa, hvad det vil sige, at man før Schwalms Udgave kun havde Adgang paa Tryk til et eneste af Kornerhaandskrifterne og netop et af hans sidste, altsaa mest fejlfulde; det blev udgivet af Eccard 1723. Med denne Udgave alene var det paa mange enkelte Punkter næsten ugørligt at komme til Klarhed over, om det meget nye, man læste deri, virkelig var at lide paa, eller om det blot var et Foster af Korners Fantasi. Nu kan man derimod trænge ind i den lybske Historikers Værksted, følge hans Arbejde gennem dennes mange Stadier og derved værdsætte baade det gode og det daarlige, han bringer os. For den Tid, der ligger forud for hans egen Levetid, er det gode ret underordnet; men det har jo ogsaa stor Betydning, at man nu grundig kan gøre det af med mange grove Fejltagelser, der gennem ham og Krantz er naaet ind i vor Historie. For hans egen Tidsalder indeholder han Oplysninger af største Værdi; og dog gælder det ogsaa her, at de tidligere, hidtil utrykte Bearbejdelser viser os det, som Korner virkelig har vidst, i en langt renere Skikkelse end hans senere Omskrivninger deraf. Den fuldstændige Udgave af alle Kornerhaandskrifterne vil fra nu af indtage sin Hovedplads blandt Kildeværkerne ogsaa til vor Historie.

At bringe denne Udgave til Veje har imidlertid været en meget brydsom Sag. Waitz var den første, der underkastede Korners hele Arbejdsmaade en nærmere Prøvelse, og han fik allerede 1856 den Wedekindske „Prisstiftelse for tysk

¹⁾ Da nylig en dansk Historiker hos Korner mente at finde en værdifuld Karakteristik af Dronning Berengaria, imødegik jeg denne Tanke og fik derved Lejlighed til noget nærmere end her at karakterisere hans Forfatterejendommelighed. Se Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1893, S. 354.

Historie“ til at udsætte en meget høj Præmie for Tilvejebringelsen af en kritisk Udgave. Tre Gange maatte Opgaven gentages, før nogen prøvede paa at løse den, og da der endelig i 1876 indkom en Besvarelse, forfattet af en Dr. Oesterley, viste denne sig ikke tilfredsstillende; dog mente man, at den nok kunde bruges som Grundlag for en Udgave, naar man da lagde Gennemførelsen i en andens Haand. Dette skete først godt en halv Snes Aar efter; i 1889 overdroges det Dr. Schwalm at foranstalte Udgaven. Det viste sig snart, at denne i Virkeligheden maatte begynde helt forfra, og ham alene tilkommer Æren for den fortrinlige Udgave, hvori man fremtidig kan studere Korner.

I Haandskrift foreligger Korners Verdenskrønike fire Gange paa Latin, og alle disse Udgaver er Forfatterens egne, om end vel snarest skrevne af en anden efter hans Diktat; de to yngste har Korner selv betegnet som sin „anden“ og „fjerde“ Udgave, hvorefter han da ikke synes at have villet medregne sin ældste Fremstilling, medens der derimod maa have været en „tredie Udgave“, der nu er tabt. Af en plattysk Oversættelse, som Korner selv har foretaget, findes der to Haandskrifter, og Krøniken er her ført frem fra 1435, hvor „fjerde Udgave“ standser, indtil 1438, Korners Dødsaar¹⁾.

¹⁾ I sin Indledning har Dr. Schwalm desuden gjort det meget sandsynligt, at vi endda har noget Kendskab til Korners tabte „tredie Udgave“, idet denne ligger til Grund for den saakaldte Rufuskrønike. Derimod er hans Bemærkning (S. XXVI), at „Detmars Fortsætter“ 1400—1435 vel indtil 1434 kun er en ren Oversættelse af Korners „fjerde Udgave“, men derimod for Aaret 1435 giver ganske selvstændige Efterretninger, ikke rigtig. Ogsaa ved det sidste Aar er der det nøjeste Slægtskab med Korner, kun at Detmars Fortsætter har sammenstillet under dette ene Aar, hvad der i Korners plattyske Udgave rigtig er fordelt mellem de tre Aar 1435—37. Forholdet mellem de to Kilder er dog ret ejendommeligt. Ved Siden af den nærmeste Overensstemmelse i alt væsentligt gaar smaa Tillæg i den ene eller i den anden Kilde, og dertil kommer, at Sproget og Ordvalget er lige saa afvigende, som Indholdet er overensstemmende. Forklaringen herpaa er vel den, at der har foreligget en latinsk

Det har været et meget vanskeligt Problem at udgive alle de os levnede Kornerudgaver paa en saadan Maade, at Læseren kan følge de Forvandlinger, som den samme Efterretning efterhaanden undergaar under Korners Bearbejdelse. At aftrykke alle Udgaverne jævnsides hinanden, vilde naturligvis have givet den letteste Oversigt; men det havde krævet en Plads saa stor, at den havde staaet i et skrigende Misforhold til Indholdets Værd. Man maatte nødvendigvis forsøge at give den ene Udgave ved Henvisninger til den anden, og man kunde derved rolig give Afkald paa alle de rent stilistiske Ændringer for udelukkende at holde sig til de saglig betydningsfulde; men endda er Udgavernes indbyrdes Forhold saa indviklet, at det egentlig var umuligt at løse Problemet helt tilfredsstillende. Dr. Schwalm er gaaet den Vej at forene de fire latinske Udgaver to og to; først meddeles det ældste Udkast (α) sammen med Danzighaandskriftet (A), som gaar til 1420, derefter Linköpinghaandskriftet til 1423 (B) sammen med Lüneburghaandskriftet til 1435 (D); endelig gives i Noter og Tillæg de væsentligste Afvigelser i Korners egen tyske Bearbejdelse af Krøniken. Indenfor hver Dobbeltgruppe af Haandskrifter aftrykkes nærmest det yngste og vidtløftigste, idet det deri ved ejendommelige kantede Klammer antydes, hvad der er Tilføjelser til det ældre Haandskrift. I hver Gruppe har enhver Efterretning sit Løbenummer, ledsaget i Klammer af Løbenummeret fra den anden Gruppe, saaledes at man let finder frem og tilbage fra den ene Gruppe til den anden.

Denne Ordning er sindrig og praktisk; ad denne Vej er Stoffet sikkert lagt frem paa den muligst ringe Plads, og endda tæller Udgaven omtrent 600 tætrykte Sider. Men der er ganske vist noget unaturligt deri; man begynder egentlig kronologisk stadig bagfra, idet Efterretningerne i den ældre

Fremstilling af Korner, som er gaaet helt frem til 1437 eller 1438; denne er det, der ligger bagved baade hans egen plat-tyske Udgave og „Detmars Fortsætter“, men hver af disse har oversat for sig, saaledes at kun Indholdet, ikke Sproget viser Slægtskab.

Gruppe oven i Købet er forkortede ved Henvisninger til den yngre Gruppe, og vil man have Indtryk af, hvorledes en Efterretning er vokset frem under Korners Hænder, maa man først fra fjerde Udgave **D** gaa tilbage til **B** fra 1423, saa til **A**, for endelig at naa til det første Udkast. Det er ret besværligt; men jeg indrømmer gerne, at en Opstilling modsat af den, der er valgt, vilde have krævet meget mere Plads.

For den store Del af Korners Arbejder, der bygger paa endnu bevarede Kilder, byder Udgaven naturligvis al ønskelig Vejledning til at se, hvilke disse Kilder var og hvorledes Korner har benyttet dem. Den i Tyskland hævdundne Fremgangsmaade er her gennemført paa sædvanlig Vis og med stor Nøjagtighed: hvad Korner har hentet fra en bevaret Kilde, trykkes med „Petit“, og i Randen er Kilden opgivet; hvor Korner har Afvigelser fra Kilden, er hans Ord satte med spærret Skrift. Dette er gennemført med megen Omhu, og en samlet Oversigt over, hvilke Kilder Korner har brugt, giver Udgiveren i sin Indledning. Jeg kunde dog have ønsket, at Randhenvisningerne til Kilderne ikke blot havde anført disse med Nævneelse af Sidetallet i den benyttede Udgave, men at dertil ogsaa var føjet, hvad Aarstal Kilden har for vedkommende Efterretning. I Masser af Tilfælde har Korner jo fordrejet sin Kildes Tidsangivelse og derved bragt megen Forvirring ind; dette vilde straks være traadt skarpt frem, naar Kildens Aarstal stod jævnsides, og at dette ikke i det mindste er sket i de Tilfælde, hvor Korner her afviger fra sin Kilde, maa vel ogsaa siges at være i ligefrem Strid med Udgavens Principer; naar Korner har et andet Aar end den anførte Kilde, er dette jo dog ogsaa en Afvigelse, som Udgaven burde henpege paa.

Dr. Schwalm's Undersøgelser af Korners Kilder har paa et Hovedpunkt ført til et ret overraskende Resultat. Korners nærmeste Førgænger som lybsk Historiker var Detmar, der forfattede sin Krønike sidst i det fjortende Aarhundrede, og den store Lighed, der er mellem Korners og Detmars Efterretninger, har tidligere ladet det staa som ganske afgjort, at

Korner netop har benyttet Detmar som sin Hovedkilde. Schwalm har en anden Anskuelse. Han mener at kunne paavise, at Korner først har faaet fat i Detmars Værk, mens han selv arbejdede paa Linköpinghaandskriftet og endda midt under Affattelsen af dette, da han i sin Fremstilling var naaet frem til Aaret 1376. Ved dette Aar indfører han paa een Gang en hel Del Notitser om tidligere Tildragelser, og han siger selv, at han har hentet dem fra *Chronica Lubicensium*, samt at de først kommer her, fordi han forud ikke havde denne Kilde ved Haanden. I de tidligere Dele af Linköpingudgaven mener Schwalm da heller ikke at finde noget Spor til, at Korner har nyttet Detmar, end mindre i de to endnu ældre Udgaver. Men hvorledes kan det da forklares, at Korners Efterretninger dog viser en saa slaaende Lighed med, hvad vi læser hos Detmar? De har begge benyttet en ældre Fremstilling, svarer Schwalm. Forlængst har man vidst, at Detmar har bygget sin Krønike for Tiden indtil 1350 paa et ældre Værk, en halvofficiel Raadskrønike, og Schwalm mener nu, at Korner ogsaa har benyttet denne, dog ikke fra første Haand, men i en Bearbejdelse, der tillige indeholdt en Fortsættelse deraf, som har strakt sig til henimod Slutningen af Aarhundredet.

Om Dr. Schwalm har Ret i denne Betragtning, er det ikke let at afgøre, særlig saa længe, at Koppmanns kritiske Udgave af de lybske Krøniker ikke er fuldendt; men der er sikkert meget, der peger i denne Retning. Weiland har paavist, hvorledes Korner nytter en fuldstændigere Bearbejdelse af Albert af Stades Aarbog end den, vi har, og herfra har bevaret enkelte Efterretninger af Værdi. Efter Schwalms Opfattelse bliver der da et noget lignende Forhold ved hans Stilling til Detmar; han har haft Adgang til det Materiale, hvormed ogsaa denne har arbejdet, og aabner os et Indblik deri.

Korner faar herved en Interesse, som man tidligere ikke har tillagt ham, og Schwalms lagttagelse har ogsaa haft vigtige praktiske Følger for hans Udgave. Hvor Korner i sine sidste Udgaver ligefrem har udskrevet Detmar, faar man

Texten aftrykt med Petit og de enkelte Afvigelser fremhævede ved spærret Skrift. Anderledes, hvor han efter Schwalm kun har haft Kilder til fælles med Detmar; her findes da kun i Randen et „v. Detmar“, d. v. s. „vergleich Detmar“, men selve Texten aftrykkes med større Skrift, og de Punkter, hvori Korner afviger fra Detmar, fremhæves ikke. Det sidste er nu meget kedeligt, og selv om det maaske er yderst korrekt fra et theoretisk udgiverteknisk Standpunkt, beklager jeg dog meget, at Schwalm her ikke har behandlet de almindelige Udgiverregler lige saa frit, som han med Rette har gjort det paa andre Punkter, hvor Korners særlige Ejendommeligheder krævede det. Havde han i saadanne Tilfælde ogsaa indført det, at bruge spærret Skrift til at fremhæve, hvor Efterretningen hos Korner lyder afvigende fra Detmar, vilde han have sparet Benytterne af Udgaven et meget stort Arbejde. Man vilde derved straks have faaet Øjet henledet paa de Steder, hvor Korner muligvis kan have Værdi, og det var saa meget mere paatrængende, som der ingen Tvivl er om, at i 99 af 100 Tilfælde betyder disse Afvigelser ikke, at Korner har læst noget andet i sin Kilde end Detmar, men at han har behandlet Kilden med sin sædvanlige Letsindighed og Løshed. Forholdet er med andre Ord det, at hvis Korner og Detmar efter Schwalms Theori hver har benyttet en fælles Kilde uafhængig af hinanden, saa giver Detmar os som Regel en fuldstændig og nøjagtig Gengivelse af Kilden, Korner en fejlfuld og vildledende. Jeg tvivler ikke om, at Schwalm vil underskrive denne Sætning, men at hans Kornerudgave ikke direkte har taget Sigte paa at oplyse dette, turde være dens største Mangel.

Hvad man saaledes kan indvende mod Udgavens Principer, bliver dog altid ganske underordnet over for den Nytte, man har af Dr. Schwalms Værk. Man maa beundre den udholdende Flid, der har ført ham gennem dette uhyre Taalmodighedsarbejde, den Nøjagtighed og Skarpsindighed, hvormed han har virket. Hans Kornerudgave vil blive stærkt benyttet, og enhver, der bruger den, vil føle, hvor stor Tak han skylder Dr. Schwalm.

Kr. Erslev.